

İSLAM DÜNYASININ “SUUDİ ARABİSTAN SORUNU”

Suudi Arabistan’da yönetimi elinde bulunduran İbn Suud ailesi Necid Çölü Araplarındandır. Aile, kendisini Bekr b. Vail’in kabilelerinden Beni Hanife Araplarına dayandırır. Suudi Arabistan’ın kuruluşundan önce aile, Necid Çölü’nde Dir’iye emirliğini elinde bulunduruyordu ve Necid Çölü Arapları üzerinde geniş bir etkiye sahipti. Hanbelî mezhebine mensup Necid Çölü Arapları, Osmanlı tarafından kontrol altına alınamayan topluluklardandı.¹

Suud kaynakları, Suudi Arabistan’ın devletleşme sürecini Vehhâbîliğin öncüsü Muhammed b. Abdülvehhâb’ın ortaya çıkışı ile başlatır ve Suudi devletinin başlangıç noktası olarak Muhammed b. Abdülvehhâb ile Muhammed İbn Suud arasında 1744’te gerçekleşen Dir’iye İttifakı’nı alırlar.² Aynı kaynaklar, o tarihten bu yana üç Suudi Devleti’nden söz ederler ki aslında ilk ikisi dünyanın tanımadığı birer emirlikten ibarettir. Üçüncüsü ise mevcut Suudi Krallığı’dır.

I. Suudi Emirliği, Vehhâbîliği Badiye (çöl) Araplarını ortak bir zeminde buluşturan bir kimlik olarak kullanmış; bugünkü Suudi Arabistan topraklarının önemli bir kısmını o kimlik üzerinde hâkimiyetine almış ancak Osmanlı Devleti’nin Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’yı Vehhâbîliğe karşı görevlendirmesiyle yıkılmıştır.³

II. Suudi Emirliği, İbn Suud ailesi içindeki çatışmalardan et-Türkî b. Abdullah’ın galip gelmesi ve Riyad’ı başkent edinmesiyle kurulmuştur.⁴ Bu emirlik, Beni Suud’un bitmeyen iç çatışmalarından Al-i Reşid (Reşidîler) ailesinin istifade etmesi ve nihayetinde Riyad’ı ele geçirmesiyle tarihe karışmıştır.⁵

Şu anki kral Selman’ın babası Abdülaziz, Reşidîler ailesinden kaçarak İngilizlerin himayesinde bulunan Kuveyt’te sığınmış; Reşidîler içinde çatışmalar çıkınca Kuveyt’ten ayrılarak Necid Çölü’ne gelip Riyad’ı ele geçirmiş, böylece bugünkü Suudi Arabistan Krallığı kurulmuştur.⁶

I. Suud Emirliğinin önünü açan Dir’iye İttifakı müzakerelerinde Muhammed İbn Suud, Muhammed b. Abdülvehhab’ın önüne,

¹ Faysal b. Maş’al b. Suud b. Abdülaziz, Muhtasarı Tarihi’-d-Devleti’s-Suudiyye, yayınevi ve tarih yok, s. 25.

² Faysal b. Maş’al, s. 25; Emin Said, Tarihu’-d-Devleti’s-Suudiyye, Dâru’l-kitabi’l-Arabî, Cilt: 1, s. 35-40.

³ Faysal b. Maş’al, s. 35-37.

⁴ Faysal b. Maş’al, s. 46-47.

⁵ Faysal b. Maş’al, s. 65-67.

⁶ Faysal b. Maş’al, s. 70-74.

-Ona tabi olmaları durumunda ele geçirecekleri yerleri onlardan almama ve onların yerine bir başkasını getirmeme,

- Dir'iyeye halkından alınan ürün haracına engel olmama

koşullarını koymuştur. Buna karşılık Muhammed b. Abdülvehhâb, birinci koşul için “Uzat elini kanım kanınladır, yıkımım yıkımınıdır”; ikinci koşul için ise “Umulur ki Allah sana fütuhatlar nasip eder de o haraçtan daha hayırlısına erişirsin” cevabını vermiştir.⁷

Bu sözleşmeyle Muhammed b. Abdülvehhâb, Vehhâbîliğin siyasi liderliğini İbn Suud ailesine bırakırken onlara Vehhâbîlik kimliği üzerinden Arabistan'ı ele geçirme hedefini de vermiştir. Söz konusu ittifaktan sonra İbn Suud ailesinin diğer kabileleri hâkimiyet altına alması ve Hicazı ele geçirmeye çalışmasıyla Vehhâbîlik, Arabistan Yarımadası'nda Osmanlı Devleti ve dolayısıyla İslam âlemi için bir sorun hâline gelmiştir.

İbn Suud, Muhammed b. Abdülvehhâb'ın fetvalarıyla, kabilelere karşı savaşını kâfirlere karşı cihad hükümleri üzerinden yürütmüş; Müslümanlardan eline geçirdiği malları ganimet saymış, sözde ganimet hukukuna uyararak beşte birini kendisi için almıştır. Onun bu “tekfirici” tutumu, Osmanlı ve dolayısıyla İslam âlemi için bir dizi sorunun başlangıcını oluşturmuştur. Aynı dönemde İran'da Nadir Şah yönetimi ele geçirmiş, Osmanlı sınırlarını zorlamaktaydı. Osmanlı, Balkanlar ve Mısır'da sorunlar yaşıyordu, Batı ile de savaşıyordu.⁸ Vehhâbîlik, bu ortamda gelişip yayılmış ve yol açtığı sorunu büyütürken faaliyetlerini Irak'a kadar genişletmiştir.

1802'de Kerbelâ'ya baskın düzenleyen Vehhâbîler, iki binden çok Şîi'yi öldürmüş, çok sayıda kadın ve çocuğu esir almış, Hz. Hüseyin'in meşhedini harap etmiş, meşheddeki kandilleri ve kubbe aksesuarlarını ganimet diye almışlardır. Bunun üzerine İran Şahı, asiler cezalandırılmadığı takdirde Bağdat'a hücum edeceğini bildirmiştir. Bu konu Batı'yla savaşan Osmanlı'yı İran'la karşı karşıya getirirken Vehhâbîler Basra'ya ve hatta Bağdat sınırına kadar ilerlemiş; Hicaz'da, Taif'i işgal etmiş ve ilgili kaynaklara göre anne kucağındaki çocukları dahi öldürmüşlerdir.⁹

Hicaz'daki istilayı tamamlayan Vehhâbîler, Haremeyn'e kadar girmişler, onlarla Osmanlı'yı destekleyen Araplar arasındaki savaşta kurşunlar Mescid-i Nebvî'ye bile değmiştir. Vehhâbîler, bu saldırılarda Hicaz'ı istila edemeyince Haşimî kökenli Mekke Şerifi durumu Osmanlı'ya şikâyet etmekle yetinmiş, Ahmet Cevdet Paşa'ya göre ise Osmanlı idarecileri durumun vahametini tam kavrayamamışlardır.¹⁰

⁷ Emin Said, Cilt: 1, s. 40.

⁸ Yusuf Ziya Yörükân, “Vahhâbîlik”, AÜİFD, I (1953), s. 51-59. s. 57.

⁹ Yörükân, s. 57.

¹⁰ Ahmet Cevdet Paşa, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, İstanbul: İlgî Kültür Sanat Yayınları, Cilt: 2, s. 101.

Osmanlı'nın Fransa'da yönetimi ele geçiren Napolyon'a karşı tedbir geliştirmeye çalıştığı bir süreçte, 1803'te Mekke, Vehhâbîler tarafından ele geçirilmiş, ardından bütün Hicaz'a hâkim olmaya başlamışlardır.¹¹

Batı ile savaş hâlinde olan Osmanlı, Vehhâbî sorununu Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya havale etmiştir. Mehmet Ali Paşa isyanı kontrol altına almakta başarılı olunca Osmanlı içindeki nüfuzunu artırmaya, kendisine bağlı bölgeleri genişletmeye başlamış,¹² Osmanlı, Batı ile uğraşırken Mısır merkezli bir iç isyanla yüz yüze kalmıştır.

İbn Suud ailesinin bu ilk dönem faaliyetleri İngiliz ve Fransızların Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'ya yöneldiği döneme denk gelmiş, dolayısıyla söz konusu sömürgeci güçlerin İslam dünyası ile ilgili emellerine hizmet etmiştir. Buna rağmen söz konusu dönemde İbn Suud ailesinin o güçlerle doğrudan bağı konusundaki bilgiler yetersizdir.

İbn Suud ailesinin dış güçlerle daha açık ilişkisi, I. Dünya Savaşı sürecinde gerçekleşmiştir. Reşîdîlerden kaçıp sığındığı Kuveyt'te İngilizlerin himayesindeki Kuveyt emîri Mübârek es-Sabâh ile dostluğunu geliştiren mevcut kraliyetin kurucusu Abdülazîz b. Suûd ve babası Abdurrahman b. Faysal, İbnü'r-Reşîd ile Mübârek arasındaki rekabette Mübârek'i desteklemiş ve 1901'de Reşîdîler'e karşı çarpışan Kuveyt güçlerine katılmışlardır. İbn Suud, İngilizlerin himayesindeki Mübârek'ten aldığı destekle Necid'e doğru harekete geçerek Reşîdîler'in kontrolündeki Riyad Kalesi'ni 15 Ocak 1902'de ele geçirmiştir. Bu tarih, Suudi Arabistan'ın kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. II. Abdülhamit gelişmeler karşısında başta Reşîdîleri desteklemişse de Suudîlerin gittikçe güçlenmesi ve İbnü'r-Reşîd'i öldürmeleri üzerine Abdülaziz ve babası Abdurrahman b. Faysal'la anlaşmak durumunda kalmıştır. Abdurrahman b. Faysal, Necid bölgesinin kaymakamlığını elde ederken Osmanlı'nın Balkan Savaşları ve Trablusgarp Cephesi'ndeki meşguliyetinden yararlanarak 4 Mayıs 1913'te Osmanlı'yı Bahreyn'in kuzeyindeki Arabistan kesitinden çıkarmıştır. Osmanlı, tekrar çaresizlik içinde anlaşmayı seçince Suudîler, bölgede güçlenmiş ve 1920'li yılların başında Haşimî Krallığı girişimlerini de bertaraf ederek bugünkü Suudi Arabistan sınırları oluşmuştur.¹³ Abdülaziz b. Suud, Ocak 1926'da kendisini "Hicaz ve Necid Sultanı" ilan etmiş; 1932'de bu topraklar Suudi Arabistan Krallığı adını almıştır.¹⁴

Suudîlerin bu süreçte İslam âlemi aleyhinde ve Batılı güçler lehinde oynadığı en önemli rol, bölgede Osmanlı gibi büyük bir devletin zayıflamasını sağlamak ve onun yerine başka bir büyük devletin kurulmasını engellemek olmuştur. Aynı şekilde Suudîler, hilafet çalışmalarının yeniden başlamasına ilgisiz kalarak ya da o tür çalışmaları sabote ederek İngilizlerle uyum içinde bulunmuşlardır.

¹¹ Cevdet Paşa, Cilt: 2, s. 55.

¹² Mehmet Hanefi Kutluoğlu, "Mehmet Ali Paşa", DİA, yıl: 2002, cilt: 25, sayfa: 62-65.

¹³ Zekeriyâ Kurşun, "Suudî Arabistan", DİA, yıl: 2009, cilt: 37, sayfa: 581-584.

¹⁴ Türel Yılmaz Şahin, Uluslararası Politikada Ortadoğu, Ankara: Barış Kitap, 2016, s. 29.

İslam dünyasının daha çok Almanya'daki gelişmelere ilgi duyduğu bir süreçte Kral Abdülaziz, 1933'te petrol imtiyazını ABD'ye vererek ABD'nin bölgede güçlenmesi için en önemli desteği sağlamıştır. Bu imtiyazla bölgede öne geçen ABD, II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin bölgedeki mirasını ele geçirmiştir. ABD, bölgedeki olanaklarını düzenli olarak İsrail'in kurulup güçlenmesi yönünde kullanmış, neticede 1948'de İsrail, İslam âleminin kalbine saplanan bir hançer gibi var edilmiştir.

İslamî Hareketlerin Oluşumu Sürecinde Suudi Arabistan

Suudi Arabistan'ın kurulmasında en önemli pay Vehhâbî güçler olarak Arabistan İhvan'ına aittir. Mısır İhvan-ı Müslimin cemaatinden daha eski olan ve söz konusu cemaatle hiçbir ilişkisi bulunmayan yapı, 1930'lu yıllarda başta elektrik olmak üzere modern teknolojinin ürünlerini bidat sayarak kullanılmasına karşı çıkmış, bu doğrultuda İbn Suud ailesine karşı isyan etmiştir. Kral Abdülaziz, Vehhâbî İhvanı olarak bilinen yapıyı, 1930'lu yılların başında İngilizlerin desteğiyle itaat altına almıştır. Abdülaziz'in Mısır İhvan-ı Müslimin Hareketi önderi Hasan el-Bennâ ile ilk teması ise el-Bennâ'nın 1936'da Hac vecibesini yerine getirmesi sırasında gerçekleşmiştir. el-Benna, bu yolculuğu sırasında Kral Abdülaziz ile görüşmüş, krala Suudi'de İhvan'ın bir şubesini kurmayı önermiş ancak Kral "Hepimiz İhvan-ı Müsliminiz" diyerek öneriyi reddetmiştir.¹⁵

Sonradan İhvan mensupları üzerinde baskıların artması üzerine gerek Mısır İhvan'ı gerek diğer ülkelerden İhvan liderleri Suudi Arabistan'a sığınmak zorunda kalmışlardır. Buna rağmen Suudi Arabistan, İhvan'la cemaat (munâzâmât) olarak değil, İhvan mensupları ile bireysel olarak temas kurmayı tercih etmiştir. Hareketin önemli önderlerinden Seyyid Kutub hakkında idam kararı alındığında (1966) Suudi Arabistanlı âlimlerle birlikte, İslamî hareketlerle yakınlık kuran Suudi Kralı Faysal da Cemal Abdünnasır'dan kararın iptal edilmesini talep etmiştir. Cemal Abdünnasır'ın ölümünden sonra ise Kral Faysal dönemi boyunca İhvan ile Suudi yönetimi arasında sıcak bir ilişki oluşmuştur. Kral Faysal, sosyalizme karşı İhvan'ı desteklemiş, 1973'te İhvan mensupları, genel kurul toplantılarını Mekke'de yapmışlardır.¹⁶ Bu yakınlaşma İhvan-ı Müslimin'in geleneksel çizgisinden İbn Teymiyye fikriyatına doğru

¹⁵ Abdullah bin Becad el-Uteybi, "el- İvhan ve'l-Suudiyye", eş-Şarkül'Evsât gazetesi, yazı dizisi, Sayı: 12913, 6 Nisan 2014, <http://archive.aawsat.com/details.asp?issueno=12913&article=767392#.WyzwupKLTiW> Erişim Tarihi: 23.10.2018.

¹⁶ Abdullah bin Becad el-Uteybi, "el- İvhan ve'l-Suudiyye", eş-Şarkül'Evsât gazetesi, yazı dizisi, Sayı: 12914, 7 Nisan 2014, <http://archive.aawsat.com/details.asp?issueno=12914&article=767490#.Wyzzd5KLTiV> Erişim Tarihi: 23.10.2018.

kaymasına yol açmış ve başta Mısır olmak üzere İhvan ile geniş halk kitleleri arasında bazı sorunlarına neden olmuştur.

Pakistan Cemaat-i İslamî kurucusu Mevdudî de Kral Faysal ile görüşmüştür. Mevdudî, krala İslam âleminin bilimsel çalışmalarda yol alması için Müslüman bilim adamlarını Suudi Arabistan'da toplama teklifinde bulunmuştur. Ama Kral, bu öneriyi, "Eğer bu tavsiyeni tutup İslam âleminin beyinlerine, dehâ âlimlerine para ödeyip Suud vatandaşlığını ve vatandaşlık haklarının tümünü veririm halkımın bedevileri çadırlarına dönerler, develerine binerler, koyunlarının arkasında çobanlık yaparlar, izleri bile kalmaz" diyerek reddetmiştir.¹⁷ Buna karşılık Suudi yönetimi Cemaat-i İslamî ile geliştirdiği ilişkiden Vehhâbîliği, Pakistan ve Bangladeş'e ihraç etmek için yararlanmıştır. Cemaat-i İslamî daha sonra bunu fark etmişse de Suudi Arabistan, Pakistan'da oluşturduğu alanda bürokrasi ve siyaset içinde ilişkiler geliştirmiş, ekonomik yardımlar karşılığında Vehhâbîliğin Pakistan ve Afganistan'da yayılmasında Pakistan devletinin imkânlarından yararlanmayı başarmıştır.

Suudi Arabistan'ın Cemaati-i İslamî ile geliştirdiği ilişki, Pakistan ve Afganistan'da çok mezhepli ve tasavvufa yatkın İslamî zemini tahrip etmiş, her iki ülkede İslam'la ilişkilendirilen şiddet eylemlerine yol açmıştır. Bu şiddet eylemleri, ABD için bölgeye müdahale kapısı açmıştır. Pakistan devleti, son yıllarda Suudi Arabistan'la ilişkisinin yol açtığı sorunları görmüş ancak Suudi Arabistan, bu ilişkilerin sürdürülmesi için Pakistan'a ekonomik katkı sözü vererek ısrarını sürdürmektedir.¹⁸

Suudi Arabistan, ifade edildiği üzere henüz Kral Abdülaziz Dönemi'nde İhvan-ı Müslimin'le görüşmüşse de ülkenin İslamî Cemaatlerle geniş ilişkiler geliştirmesi daha çok Suud b. Abdülaziz döneminde (1953-1964) gerçekleştirmiştir.

Suud b. Abdülaziz, modern Nijerya'nın kurucusu kabul edilen ve İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth tarafından şövalyelik unvanı verilen Ahmedu Bello (Ahmed b. Bella) ile birlikte 1962'de Medine'de Rabıtâtü'l-Alemi'l-İslâmî'yi (Rabıta) kurmuştur.

İslam âleminin Sünnî kesiminin neredeyse tamamı ile ilişkiler geliştiren Rabıta, görünürde komünizm karşıtı faaliyetler içinde bulunmuş, bundan dolayı da âlimlerin desteğini almıştır. Ama teşkilat, daha çok İslam âleminde Vehhâbîlikten yana zihinsel bir dönüşüm için çalışıp İslamî hareketlerin geniş toplum kitleleri ile ilişkilerini zayıflatmış, İran devriminden sonra (1979) ise İslam âleminde mezhepsel çatışmalar için zemin hazırlayacak yönde çalışmıştır. Bu dönemde yaygınlaşan Teşyi' (Şiileştirme) faaliyetleri ve Rabıta'nın sağladığı imkânlar teşkilata duyulan ilgiyi artırmıştır.

¹⁷ Hümeýra Mevdudî, Babam Mevdudî: Meyvesi Bol Gölgesi Geniş Ağaç, İstanbul: Mana Yayınları, s. 140.

¹⁸ <https://mideastsoccer.blogspot.com/2018/08/saudi-arabia-and-iran-woo-incoming.html> Erişim Tarihi: 23.10.2018.

Dindarlığı ve Batı karşısında daha bağımsızlıkçı tutumuyla bilinen Kral Faysal b. Abdülaziz döneminde (1964-1975) Suudi Arabistan, Suriye, Irak, Mısır gibi baskıcı ulusalcı sosyalist rejimlerden kaçan hareket önderleri ve âlimlerin bir tür sığınağı hâline gelmiştir. Kral Halid b. Abdülaziz (1975-1982) döneminde de bu politika devam etmiştir. Kral Fahd b. Abdülaziz döneminde (1982-2005) ise söz konusu politika, İslam âleminde İran'a karşı Sünni bir blok oluşturma adı altında mezhep çatışmaları için kullanılmıştır. Bu politika doğrultusunda Suudi ile ilişkili âlimler dışarıda İran'a, içeride ise bütün İslamî hareketlere karşı savaş açan Saddam Hüseyin'i desteklemişlerdir.

Saddam Hüseyin'in Kuveyt'e müdahalesinden sonra ise Suudi Arabistan, Körfez Savaşı'nda (1991) Bush'un en önemli müttefiki olmuş, ABD'nin Saddam Hüseyin'in faaliyetlerini öne sürerek İslam âleminin merkezine yerleşmesine en büyük katkıyı vermiştir. Suudi Arabistan, ABD'nin Irak işgaline yönelik oluşan tepkileri ve mücadeleyi yine mezhep ayrışmasını derinleştirecek şekilde yönlendirmiş; Irak'ta ABD'ye karşı halkın desteğini alan, mutedil bir kurtuluş hareketinin oluşmasını engellemiştir. Bununla birlikte, büyük bir tutarsızlık içinde ABD'nin Irak'ta kurduğu mezhep esaslı hükümete destek vermiştir. 11 Eylül 2011 vakasından sonra Suudi Arabistan, ABD'ye verdiği desteği yenilemiş ve ABD Başkanı oğul George W. Bush'un "Haçlı Seferleri"nin devamı diye nitelediği II. Körfez Savaşı'nda ABD'nin yanında yer almış; ABD'nin Bush Planı diye İslam dünyasına karşı geliştirdiği sindirme, parçalama, istila etme ve etkisizleştirme stratejisine destek olmuştur.

Suudi Arabistan, İslamî hareketler konusunda Kral Fahd döneminde Sovyet Rusya'nın yıkılması ve ABD'nin İslam karşıtlığıyla ilgili yeni bir strateji belirlemesi sürecinde Veliht Prens Nayif b. Abdülaziz (ö. 2012) öncülüğünde yeni bir rol üstlenmiştir. ABD'nin istihbarat kuruluşları CIA ve FBI tarafından yetiştirilen Nayif, İslamî hareketlere karşı çalışmaları ile ABD basını tarafından "Anti Terörün Prensi" diye anılmıştır. Ölümünden dolayı yapılan törenler sırasında Suudi Arabistan radyosunun verdiği bilgilere göre prens, ABD istihbaratının yanında Mısır, Ürdün istihbaratları ile birlikte sözde "teröre karşı fikrî mücadele" amacı doğrultusunda enstitüler kurmuştur. Bu enstitüler, tarih boyunca İslam karşıtlarına ve bu doğrultuda özellikle Batı'ya karşı mücadelede eden Ehl-i Sünnet'i gözden düşürmek için çalışmıştır. Çeçenistan, Somali, Filistin, Irak gibi İslam coğrafyalarındaki antiemperyalist bir mücadele veren İslamî hareketlerin vatansız, amacı belirsiz, halkla ilişkileri sorunlu ve şiddette sınır tanımayan hareketlere dönüşmesi yönünde müdahalelerde bulunmuştur. Böylece önceki dönemde İslamî hareketlere yönelik yürütülen fikrî saptırma çalışmaları, farklı bir boyuta taşınmıştır. Bu çerçevede ortaya çıkan sınırsız şiddet eylemleri İslam âleminde farklı mezhep mensupları arasında çatışmalara yol açmış, bölünmeyi artırmış, halkın İslamî hareketlere duyduğu güveni zedelemiştir. Bu durum, Batı'nın İslam âlemindeki hegemonyasının ömrünü uzatırken

Batı, o şiddet eylemlerinden İslamo-Fobi yönünde yararlanmış, söz konusu şiddet eylemlerini İslam'ın kendi coğrafyasındaki yayılma hızını kesmek için kullanmıştır.¹⁹

Suudi Arabistan'ın İslamî Hareketler Karştı Siyasetini Açığa Vurması

Suudi Arabistan, henüz Kral Abdülaziz döneminden itibaren Batı'ya bağımlılığını İslam âlimleri ve toplumlarının tepkilerini çekmeyecek, Arapları kendisine karşı harekete geçirmeyecek bir denge siyaseti içinde sürdürmüştür. İslam'a karşı Batı ile ilişkisi konusunda eylemleri ifşa olduğunda aleyhindeki söylemleri başarıyla etkisizleştirmeyi başarmış ve 20. yüzyılın ilk yarısına kadar "Vehhâbî" diye "mezhep dışı bir unsur olarak Ehl-i Sünnet dünyasında dışlandığı hâlde özellikle İran devrimi ile birlikte kendisini Ehl-i Sünnet dünyasının en önemli gücü diye kabul ettirmekte çok mesafe almıştır. İçeride İslam hukukunu kraliyetinin sürdürülmesi yönünde kullanıp dış politikasında ise tamamen seküler ve İslam karşıtı olduğu hâlde İslam dünyasında pek çok âlim ve hareket önderi ile bağ kurabilmiştir. Ama Kral Abdullah b. Abdülaziz döneminde (2005-2015), ortaya çıkan ve Arap Baharı başlığı altında değerlendirilen eylemler sırasında (2011) Suudi Arabistan, İslamî hareketlerle ilgili rolünü ifşa etmek durumunda kalmıştır. Kral Abdullah'ın Mısır diktatörü Hüsnü Mübarek, Yemen diktatörü Ali Abdullah Salih, Tunus diktatörü Zeynelabidin b. Ali lehinde yaptığı açıklamalar ve son iki ismi ülkesine kabulü Suudi Arabistan'ın İslamî hareketleri son elli yılda destekler görünürken aslında ulusalcı sosyalist diktatörlerin ayakta kalması için çalıştığını meydana çıkarmıştır. Kral Abdullah, Hüsnü Mübarek için dönemin ABD Başkanı Obama'yla bile karşı karşıya gelmekten çekinmemiş;²⁰ Arap Baharı eylemlerinin görüldüğü ülkelerde diktatörlerin yerine İslamî partilerin iktidara gelmemesi için ABD ve diğer uluslar arası güçlerle yeni bir işbirliği süreci geliştirmiştir. Bu süreçte İhvan-ı Müslimin hareketinin Mısır'daki iktidarının devrilmesi için Batı'yla birlikte çalışmış; Mısır'ın seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin devrilmesiyle yönetimi ele geçiren Diktatör es-Sisî yönetiminin ayakta kalması için Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile birlikte Mısır'a milyar dolarlarca para aktarmış, İhvan-ı Müslimin'i terör listesine almıştır.²¹ Aynı dönemde farklı yöntemlerle Suriye'de Hafız Esad karşıtı savaşın da başarısızlığa uğramasında rol oynayan Suudi yönetimi, General Sisi liderliğindeki Mısır, BAE ve Bahreyn'le bir blok oluşturarak Batı yanlısı bir Arap milliyetçiliğine yönelmiş

¹⁹Abdulkadir Turan, "ABD'nin silahları mı, Nayef'in enstitüleri mi?"

<https://dogruhaber.com.tr/yazar/abdulkadir-turan/8091-abdnin-silahlari-mi-nayefin-enstituleri-mi/> Erişim Tarihi: 23.10.2018.

²⁰<https://www.foxnews.com/politics/report-saudis-warned-obama-not-to-humiliate-mubarak> Erişim Tarihi: 23.10.2018.

²¹ Abdullah bin Becad el-Uteybi, "el- İhvan ve'l-Suudiyye", eş-Şarkül'Evsât gazetesi, yazı dizisi, Sayı: 12916, 9 Nisan 2014, <http://archive.aawsat.com/details.asp?issueno=12916&article=767733#.W8miOdczblU> Erişim Tarihi: 23.10.2018.

görünmüştür. Suudi Arabistan, İhvan-ı Müslimin ve İran karşıtlığı adı altında Yemen'deki iç savaşı İslam dünyasındaki ayrışmayı derinleştirecek şekilde kızıştırmış, Libya'daki savaşa müdahil olmuş, Filistin İslamî Kurtuluş Hareketi HAMAS'ı yalnızlaştırma ve Gazze'den çıkarma planlarını desteklemiş; ABD ve İsrail'in yanında konumlanarak Türkiye'nin Filistin'e verdiği desteğin somut neticeler getirmesini engelleyecek adımlar atmıştır.

Muhammed b. Selman'ın Velihtlığı ve ABD İle İlişkiler

Suudi Arabistan, Kral Abdullah'ın liderliğinde Batı'nın çıkarları için İslam dünyası ile ilişkilerini alt üst ettiği hâlde Batı'nın eleştirilerinden kurtulamamıştır. Bundan dolayı, 2015'te Abdullah'ın yerini alan Selman b. Abdülaziz ve Veliht Muhammed b. Nayif, Batı'ya karşı bağımsızlıktan yana bir tutum içine girmişler, bu doğrultuda Kral Abdullah döneminde sarsılan Türkiye ile ilişkileri de düzeltme yoluna gitmişlerdir. Ancak Obama'nın yerini alan ABD Başkanı Donald Trump'ın Mayıs 2017'nin sonlarında Riyad'a yaptığı ziyaret, Suudi Arabistan'da yeni bir sürecin miladına dönüşmüş; Suudi Arabistan, ABD ile söz konusu siyasete zıt yönde, geçmişte olduğundan da daha bağımlı bir ilişkiye yönelmiştir.

Trump, ziyareti sırasında Kral Selman'la 350 milyar dolarlık bir silah ticareti anlaşması yapmıştır. Suudi Arabistan'ın silah ihtiyacı ile asla açıklanamayan söz konusu anlaşma karşılığında Selman'ın ne aldığı bir sır olarak kalmıştır. Ama bu sır henüz Haziran ayında Suudi Arabistan'da yaşanan gelişmelerle ifşa olmuştur.

Suudi Arabistan'da Abdülaziz'in oğullarının kraliyet dönemi Selman'la son buluyordu, Selman hastaydı ve ölümü durumunda yerine geçecek olan Abdülaziz'in torunu Muhammed b. Nayif'ti. Kraliyetin yeni bir soya geçmesi anlamına gelen değişim, Trump ve Selman arasında yapılan anlaşma ve iddialara göre BAE Veliht Prensi Muhammed b. Zayed'in ABD nezdinde aracılığıyla farklı bir yöne sürüklenmiştir. Bin Nayif, ani bir kararla velihtlikten alınıp yerine Selman'ın oğlu Muhammed b. Selman getirilmiştir.²²

Aynı zamanda savunma bakanlığını da üstlenen ve 29 yaşında dünyanın en genç savunma bakanı olan Bin Selman, göreve başladıktan sonra dünyaya "tüm dinlere açık ılımlı İslam" sözü verirken²³ ülkede prensler, büyük işadamları ve âlimlere yönelik geniş çaplı gözaltı ve tutuklama operasyonları başlatmıştır. Bin Selman, İhvan-ı Müslimin'le geliştirdiği uzlaşma zemini ile Arap-İslam âleminde yeni bir yönetim modeli için örneklik teşkil eden ve 15 Temmuz 2016 darbe girişiminde

²² Prens Bin Selman'ın velihtliğe getirilmesi süreci ile ilgili bkz. SDAM Strateji, "Suudi Arabistan'da Veliht Değişimi ve Körfez Ülkelerinde Yeni Lider Profili", <http://sdam.org.tr/haber/92-suudi-arabistanda-veliaht-degisimi-ve-korfez-ulkelerinde-yeni-lider-profili/> Erişim Tarihi: 23.10.2018.

²³ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40357188> Erişim Tarihi: 23.10.2018.

Türkiye'yi en çok destekleyen ülkelerden Katar'a karşı BAE ile birlikte ambargoya öncülük etmiştir.

Suudi Arabistan, daha önce saklı tuttuğu İsrail'le ilişkilerini Bin Selman'la açığa vurmuş, Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıma kararına tepkisiz kalmıştır. Bin Selman, aynı zamanda Suudi Arabistan'ı uzun sürede sekülerleştirmeyi hedefleyen bir reform planı ilan etmiştir(2017).²⁴ Bin Selman bu planı petrol çağı sonrası zengin bir Suudi Arabistan için reformlar dizisi olarak sunmuşsa da planın can alıcı noktaları Batı'nın Suudi'de talep ettiği kültürel ve sosyal değişimdir.

Bin Selman, BAE Veliahdı Bin Zayed'le birlikte Yemen savaşını da yeni bir boyuta taşıyarak uluslar arası silah ticaretine katkıda bulunmuştur. Buna rağmen Bin Selman, Batı'nın kendisi ile ilgili eleştirilerini sonlandıramamıştır. Nitekim ABD'nin "2017 İnsan Hakları Uygulamaları Ülke Raporları"nda Suudi Arabistan, kişi hakları, kadın hakları, ifade özgürlüğü, işkence, yargısız infaz, dini hakların kısıtlanması gibi pek çok konuda sertçe eleştirilmiştir.²⁵ Aynı eleştiriler CRS'nin 21 Eylül 2018'de yayımladığı raporda da yer almıştır.²⁶

CRS'nin raporunun Cemal Kaşıkçı'nın İstanbul'daki Suudi Arabistan Konsolosluğu'nda kaybolmasından hemen öncesine denk gelmesi, Bin Selman'ın veliahtlığını tehlikede gördüğü ve buna karşı önlemlere başvurduğu şeklinde anlaşılabilir mi? Bu, üzerinde durulması gereken bir husustur. Ancak Veliaht Prens'in ABD karşısındaki teslimiyetine rağmen eleştirilerden kurtulmaması, ABD'nin onu gözden çıkardığı şeklinde değil, onu daha fazla teslimetmek için iktidarını sarsması olarak anlaşılmalıdır. Zira Suudi Arabistan, bugüne kadar bu tür eylemleri hep gerçekleştirmiş, örneğin 2015'te Prens Türkî b. Bandar el-Suud Fransa'da kaybolmuş ve bir daha kendisinden haber alınamamış,²⁷ buna karşın ABD ve diğer Batı ülkelerinin Suudi Arabistan'la ilişkilerinde herhangi bir değişim olmamıştır.

Tarihi boyunca İslam dünyası aleyhinde Batı'nın yanında duran Suudi Arabistan'ın bağımsızlığının anlamsızlaşacak şekilde daha fazla Batı'ya bağlanması İslam dünyası için daha çok sorun anlamına gelecektir. ABD, Bin Selman'ın iktidarda kalma çabasına yönelik eylemlerini Türkiye'ye taşıyarak hem Suudi ve Türkiye ilişkilerini daha çok bozmayı, hem de iki ülke arasında yeni bir rekabet ortamı oluşturarak iki ülkeyi de güç durumda bırakıp kendisi ile işbirliği içinde kalmayı sürdürmeye zorlamayı hedeflemektedir.

Bin Selman'ın Suudi içinde parçalanma ve İslam dünyasındaki bölünmüşlüğü artırma yönündeki faaliyetleri ABD'nin bu hedeflerine açıkça hizmet etmektedir ve bundan en çok Trump yararlanmaktadır. Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak ilan eden Trump, Suudi Arabistan'ı daha fazla kontrolü altına alarak kendisini destekleyen Evanjelist

²⁴ Saudi Arabia and Political, Economic, Soical Development 2017 Report.

²⁵ <https://www.state.gov/documents/organization/160475.pdf> Erişim Tarihi: 23.10.2018.

²⁶ Cristopher M. Blanchard, "Saudi Arabia: Background and U.S. Relations", Congressional Research Service, 21 Eylül 2018.

²⁷ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/oct/08/saudi-journalist-jamal-khashoggi-istanbul> Erişim Tarihi: 23.10.2018.

yapılara İslam âleminin en mukaddes mekânlarını hâkimiyetine aldığı propagandası yapmakta, onların kendisine yönelik desteğini bu yolla pekiştirmektedir.

Bununla birlikte Prens Muhammed b. Selman'ın ABD tarafından desteklenmesi, ABD'nin İslam dünyasına yönelik daha bağımlı bir lider tipi arayışının neticelerinden biri olarak görülmelidir. ABD, geleneksel liderlerin sınırlı işbirliğini artık yetersiz bulmakta, İslam dünyasındaki çıkarlarını büyütmek için gelenekten daha çok kopuk ve Batıya daha çok bağımlı liderleri desteklemeyi bir strateji haline getirmiştir.²⁸Bu strateji, önümüzdeki dönemde İslam dünyasının önemli sorunları arasında yer almaya adaydır.

²⁸ Prens Bin Selman'ın veliahdlığa getirilmesi süreci ile ilgili bkz. SDAM Strateji, "Suudi Arabistan'da Veliyaht Değişimi ve Körfez Ülkelerinde Yeni Lider Profili", <http://sdam.org.tr/haber/92-suudi-arabistanda-veliaht-degisimi-ve-korfez-ulkelerinde-yeni-lider-profili/> Erişim Tarihi: 23.10.2018.